

καταστήματα, ἀπό τοπικοὺς πόθους, καὶ ἀπὸ παλαιὰς ἔξεις τοῦ νοεῖν καὶ πράττειν, ἔγινε τὸ μέσον τοῦ νὸς εἰσαγθῆ μιὰς νέας ἡθικῆς, ὑψηλοτέρα κατὰ τὰς ἀρχὰς, καθαρωτέρα κατὰ τὴν πρᾶξιν, καὶ πλέον ἐνεργητικὴ εἰς τὰς καθαυτὸ τῶν ἀνθρώπων διαθέσεις.

ΤΜΗΜΑ Β'.

Μολονότι αἱ Αθῆναι ἔχασαν ἥδη ὅλην τὴν πολιτικὴν τῶν ἀξίαν, διέμειναν μολοντοῦτο ὑποκάτω τῆς Ρωμαϊκῆς ἔζουσίας, ὡς πνευματικὴ μητρόπολις τοῦ πολιτισμένου κόσμου, ὡς κέντρον τῶν τεχνῶν, τῆς φιλοσοφίας καὶ τῆς φιλολογίας. Ο, τι γνώσεις κι' ἂν ἀπέκτησαν οἱ Ρωμαῖοι εἰς αὐτὰ τὰς εἰδὴ τῆς σπουδῆς, τὰς ἐπῆραν ὅλας, ὅλιγων ἔξαιρουμένων, ἀπὸ Ελληνικὰ πρωτότυπα. Τὰ γραμμένα εἰς τὴν Ρωμαϊκὴν γλῶσσαν δοάματα ἦταν ἀντίγραφα ἀπὸ τὸ Αττικόν. Οἱ κομικοὶ Συγγραφεῖς τοῦ Αριστοφανικοῦ Σχολείου δὲν ἤμποροῦσαν νὰ παρασηθοῦν ἐμπρὸς εἰς ἔνεγκυς θεατὰς, ἐπειδὴ αἱ εἰς αὐτὰ περιεχόμεναι συχνόταται προσωπικαὶ καὶ πολιτικαὶ ἀναφοραὶ, αἱ ἄλληγορίαι των, ἡ μυθολογία των, αἱ γελωτοποιαὶ περισάσεις των, ἦταν ἀμέσως ἐνωμένα μὲ τὴν κυβέρνησιν, καὶ τὴν θρησκείαν τῶν Αθηνῶν. Τὸν τόπον ὅμως αὐτῶν τὸν ἐπιασαν οἱ Σατυρισταὶ, ὡς ἔνα εἶδος συγγραφέων, ὃποῦ τόσον ἐπέτυχε, ὃσον τὰ συγγράμματά των ἦταν ἀρχέτυπα. Τὴν νεωτέραν ὅμως κωμῳδίαν, ἡ ὃποια ἐξωγράφιζεν οἰκιακὰ συμβεβηκότα καὶ κοινοὺς χαρακτῆρας, τὴν ἐμιμῆθη ἐλεύθερα ὁ Πλάτος, καὶ πιεστέρα ὁ Τερέντιος. Ως καὶ τὰς σκηνὰς τὰς ἔβαζαν συχνότερον σὰς Αθήνας· καὶ τὰ πρόσωπα, καὶ οἱ τρόποι, καὶ τὰ φορέματα ἦταν Αθηναϊκά. Αἱ Αττικαὶ τραγῳδίαι μετεφράσθησαν τὸ Λατινικὸν ἀπὸ τὸν Ναΐσιον, τὸν Αττικὸν, τὸν Πακούβιον καὶ ἄλλους· ἄλλα μὲν ὅλιγωτερην ἐπιτυχίαν, ἀν πρέπῃ νὰ κρίνωμεν ἀπὸ τὰ ὅλιγα κομμάτια ὃποῦ ἐφυλάχθησαν ὡς τώρα. Εύρισκομεν τὰ ἔχη τοῦ Ομήρου

καὶ τοῦ Θεοκρίτου εἰς κάτισε λίδα τῆς Αἰγαίου καὶ τῶν Γεωργικῶν τοῦ Οὐργιλίου· καὶ εἰς τὰ Γεωργικά του, ὃποῦ εἶναι τὰ πλέον πρωτότυπα, καὶ τὰ ἐντελέσερα τῶν ποιημάτων του, ὁ Ποιητὴς φαίνεται, ὅτι πάντα εἶχεν ἐμπρός του τὸν Ησίαδον, μολονότι εἰς αὐτὰ πολὺ ἐξεπέρασε τὸν διάδασκαλόν του. Ως καὶ τὰ Ρωμαϊκὰ μέτρα, τὸ Επικὸν, τὸ Λυρικὸν, τὸ Δραματικόν, καὶ ὅποιονδήποτε ἄλλο, εἶναι ὅλα παρμένα ἀπὸ τὴν Ελλάδα, μολονότι εἶναι εὔλογον νὰ σοχασθῶμεν, ὅτι τὸ μετρικὸν σύστημα τῶν παλαιῶν καιρῶν, καθὼς ἔφαντο εἰς τὰς ἐπιγραφὰς, καὶ ἄλλα τραγούδια, ἦταν πολὺ διαφορετικοῦ γέδους.

Ας παρατηρήσωμεν τώρα τὰ ἀποτελέσματα, ὃποῦ η συγκοινωνία μὲ τὴν Ελλάδα ἐπροξένησεν εἰς τὴν Ρωμαϊκὴν εὐγλωττίαν καὶ φιλοσοφίαν, Τὸ πρῶτον, ημπορεῖ εὔκολα νὰ γνωρισθῇ. Εἰς ἣν Κράτος κυβερνώμενον ἀπὸ βουλευτικὰς Συνελεύσεις, η Ρητορικὴ πάντα πρέπει νὰ προκόψῃ· καὶ τὸ ὄφος τῆς δὲν μορφώνεται τόσον ἀπὸ τὰ ξένα παραδείγματα, ὃποῦ ὁ Ρήτωρ τύχη νχ σπουδάσῃ, ὃσον ἀπὸ τὴν διάθεσιν, τὰς ἴδεας, καὶ τὰς συνηθείας τοῦ λαοῦ, η τῶν καλαναθρευμάτων τάξεων τῶν πολιτῶν. Απὸ τὰ Αττικὰ παραδείγματα, ὃσον θαυμάσια κι' ἀν ἦταν, οἱ δήτορες Ρωμαῖοι ἐκέρδισαν χάριν καὶ τέγηνην περισσότερον, παρὰ καταπεισικότητα. Εἰς τὴν φιλοσοφίαν ὅμως τὸ πρᾶγμα ἔχει ἄλλεως. Τὸ πνεῦμα τῶν Ρωμαίων ἔκλινε πολὺ περισσότερον εἰς τὸν πόλεμον καὶ εἰς τὰ πολιτικὰ, παρὰ εἰς τὰς ἀφηρημένας θεωρήσεις. Προτοῦ λάβουν συγκοινωνίαν μὲ τὴν Ελλάδα, δὲν ἐγνώριζαν παντελῶς τὴν φιλοσοφίαν· καὶ ὅταν αὐτὴ ἐμβάσθη μεταξύ των, εὑρέσκοντο πολλοὶ ζηλωταὶ τῶν παλαιῶν καιρῶν, ὃποῦ ἐπροφήτευσαν, ὅτι μέγα κακὸν θὰ τοὺς ἐπρεξείτο ἀπὸ αὐτῆν. Ως καὶ τοὺς μετέπειτα καιροὺς, η μεγαλητέρα τῶν φιλοτιμία τῶν τὸ νὰ καταλάβουν, νὰ ὑπερχασπισθοῦν, καὶ νὰ ἐξηγαῦν τὰ δόγματα τωρὶς εὐνοϊκοῦ διάδασκαλοῦ Ελληνοῦ· καὶ τοῦτο,

ευγνότερα εἰς Ἑλληνικὴν γλῶσσαν παρὰ σὴν ἔδικήν των· Καπεχράται γνώμη, ὅτι ἡ Λατινικὴ γλῶσσα δὲν ἔμποροῦσε νὰ χρησιμεύσῃ εἰς τὰς ἐπισημονικὰς συζητήσεις· μολονότι ὁ Κικέρων, ἀναντιούμενος αὐτὴν τὴν πρόληψιν, ἀτόλμησε νὰ ξεφωνήσῃ, ὅτι εἰς αὐτὰς, ἡ Λατινικὴ ἥτον εὔδοξιμωτέρα ἀπὸ τὴν Ἑλληνικήν. Ως κι' αὐτὸς, εἰς τὰ περισσότερα του συγγράμματα δὲν ἔδοκίμασε ν' ἀλλάξῃ δρόμον, ἢ νὰ ξαπλώσῃ τὰ σύνορα τῆς ἐπισήμης μὲ τὰς ἴδιας του συζητήσεις, ἀλλὰ μόνον νὰ πλουτίσῃ τὴν μητρικήν του γλῶσσαν μὲ τὰ δόγματα, καὶ τὰ ἐπιγειρήματα τῶν σοφῶν τῆς Ελλαδος. Μολοντοῦτο, καὶ μ' αὐτὰ τὰ περιορίσματα, ἡ σπουδὴ τῆς φιλοσοφίας ἔφθασε νὰ θεωρῆται, ἀν δχι ὡς ἀναγκαῖον μέρος τῆς ἐλευθερίου ἀγωγῆς, καὶν ὡς πολὺ ἀριδόσυνος αὐτήν· καὶ οἱ εὐγενεῖς τῆς Ρώμης ἐσυνείθιζαν νὰ σέλλουν τοὺς υἱούς των εἰς τὰς Αθήνας, ὡς εἰς ἓνα πανεπισήμιον, νὰ περάσουν ἐνα δύω χρόνους ἀκούοντες τοὺς περιφημοτέρους διδασκάλους.

Αἱ Αθῆναι, μολονότι ἥτον ἡ ξαχουσμένη καθέδρα τῆς Ελληνικῆς φιλοσοφίας, δὲν ἥτον ὅμως καὶ μητέρα αὐτῆς. Η πλουσία γῆ, τὸ γλυκὺ κλίμα, ἡ ἀφοβία ἀπὸ δυνατοὺς γείτονας, ὃποῦ ἔχαιροντα αἱ Ελληνικαὶ πόλεις τῶν παραλίων τῆς Ασίας, ἔκαμεν αὐτὰς νὰ ξεπεράσουν τὴν μητέρα πατρίδα τὰς Αθήνας εἰς τὸ σάδιον τοῦ πολιτισμοῦ. Οἱ παλαιότατοι φιλόσοφοι ἥταν οἱ περισσότεροι ἀπὸ ἐκεῖ, ἡ ἀπὸ τὰς εἰς τὴν Ιταλίαν ἀποικίας, αἱ ὃποῖαι τῆς ἥταν ἀπ' ἄρχης πάντες. Η αὕτησις ὅμως τῆς ἐπισήμης εἰς τὴν Ιωνίαν διεκόπη ἀπὸ τὰς δυσυγίας, ὃποῦ ἐσυντρόφευσαν τὴν Περσικὴν κατάκτησιν, καθὼς ἔτυχε καὶ εἰς τὴν Ιταλίαν ἀπὸ τὴν γενικὴν καταστροφὴν, ὃποῦ κατεπλάκωσε τὰ Ελληνικὰ κατασήματα ἀπὸ τὸν καιρὸν τοῦ πολέμου, ὅτε ἡ Σύβαρις ἤφαντισθη ἀπὸ τὴν Κρήτωνα, καὶ τῶν αἴματωδῶν ἐπανασάσιων, ὃποῦ ἤκολούθησαν. Εἰς τὸ μεταξὺ, ἡμεῖς εἶδαμεν εἰς τὰς

Αθηναῖς πόση ἐνέργεια τῶν δυνάμεων τοῦ πνεύματος εἶχε πνήθη ἀπὸ τὰ τόσα παντενεργὰ συμβάντα, καὶ ἐνδοξὸν τέλος τῶν Περσικῶν πολέμων, καὶ ἀπὸ τὴν ὄγλιγώρον αὕτησιν τῆς δυνάμεως καὶ δόξης τῆς δημοκρατίας. Πλῆθος ξένων σοφῶν ἐσύντρεξεν ἔκει. Εἰς τὴν ἐπικρατοῦσαν αὐτὴν πολιν διέτριψαν ὅλοι οἱ ὑπήκοοί της ἔκεινοι, ὅτοι ἐπεθύμουν νὰ κάμουν ἀπίδειξιν τῆς προκοπῆς των εἰς μεγαλήτερον θέατρον, ἀφ' ὃ τι εὔρισκαν εἰς τὰς ιδίας των πόλεις. Επιτηδειοτάτους τεχνίτας κάνει εἴδους ἐτραβοῦσαν ἔκει τὰ κοινὰ καὶ τὰ μερικὰ πλούτη τοῦ Κράτους, καὶ τὰ ἀφθονα καὶ μεγαλεπερπῆ εἶχαν εἰς τὰ πράγματα, ὅποι εὐχαριστοῦσαν τὸν λαόν. Ρήτορες καὶ σοφιστοί ἐσωριάζοντο εἰς τὸν τόπον, ὅπου ἡ τέχνη τοῦ πείνειν εἶχε μεγαλωτάτην τιμὴν. Κοντολογῆς, αἱ Αθηναῖς ἀπέκτησαν τὴν φήμην, τὴν ὑποίαν ἐφύλαξαν πολὺν καιρὸν ἀπειτα, ως ἡ πόλις, ὅπου κάθε προτέρημα, καὶ κάθε ἐπιτίθεμα, ἥμποροῦσε νὰ γυμνασθῇ καθὼς ἔπρεπε, καὶ νὰ λάβῃ μεγαλωτάτην καλλιέργειαν.

Ανίσιος αὐτὴ ἡ ὑπεροχὴ ἐπειγορίζετο ὀλόκληρα εἰς τὴν δύναμιν καὶ τὰ πλούτη τοῦ λαοῦ, θὰ ἐρήμαζεν ἵσως καὶ αὐτὴ μαζὶ μ' ἔκεινα. Οἱ Αθηναῖοι ὅμως ἔχαιροντα μὲ ὑπερβολὴν ἀπὸ τὴν φύσιν καὶ τὰς ἔξεις των, αὐτὴν τὴν φιλολογικὴν ὑπεροχὴν. Η ἀργία μὲ τὴν ὑποίαν ἔζων οἱ περιπσάτεροι, ὅταν δὲν ἀσχολοῦντο εἰς στρατιωτικὰ χρέη, ἢτων εἰς αὐτοὺς βλαπτικὴ, ως ἀνθρώπους καὶ πολίτας, ἀλλὰ πολὺ ὠφέλιμη, ως σπουδαίους. Η ἐνεργηκότης τοῦ πνεύματος των δὲν ἔχορταινε μὲ τὴν νωθρὴν ἀδιαφορίαν, ἢ μὲ τὴν ἀνόητον σαρκικότητα· ἀλλὰ τὸ ἐναντίον, ὅταν ἀπετραβίζετο ἀπὸ τὰς ἀσχολείας τῆς ζωῆς, ἔκύγιαζε τὰς χάριτας καὶ τὰ σφάλματα τῶν φυγγραμμάτων, ἢ ἀγχιενούσατα ἐφιλονείχει μὲ ὁζύτητα καὶ μ' ἀπόδειξιν διά κάποιον ἀμφίβολον ὑποκείμενον. Εἰς τὰς ἔθνικάς των συνελεύσεις ὁ Δημοσθένης παρεπονεῖτο, ὅτι ἥταν ἀκριβεῖς χριταὶ τοῦ ὄφους καὶ τοῦ συλλογισμοῦ, ἀλλ'

ἀπρόσεκτοι εἰς τὴν ὑπόθεσιν, περὶ τῆς ὅποίκης ἐγίνετο ἡ συζήτησις. Κοντολογῆς, ἐκεῖνοι ἦταν λαὸς ἀπὸ σπουδαίους ἀκαμάτας, ἐλλειπῆς πρακτικῆς σοφίας, ἀλλὰ πολὺ περίφημος διὰ τὴν κριτικὴν του ὁξύτητα, καὶ τὴν αὐτοράν του εὐαιτησίαν. Εἰς αὐτὰ τὰ χαρίσματα αὐτὸς ἔξεπέρασεν ὅλους τοὺς μεγάλους λαοὺς καὶ τοὺς προτίτερα καὶ τοὺς μεταγενεσέρους, ἔξω μόνον εἰς κάποια πράγματα, εἰς τὰ ὅποια μίαν πλέον φωτισμένη ἥθική ἐνέπγευσεν ὁξύτερον διακριτικόν.

Η φήμη τῶν Αθηνῶν, ὡς σχολεῖον τῆς φιλοσοφίας, ηὔξησε πολὺ ἀπὸ τὴν περίσσειν, ὅτι ἐσάθη ἡ πατρὶς τοῦ Σωκράτους καὶ τοῦ Πλάτωνος. Οἱ μεγαλότεροι τῶν παλαιῶν φιλοσόφων ἐστάθησαν σχεδὸν πάντα οἱ θεμελιώτατοι αἵρεσειν, καθευτὶ τῶν ὅποιων ἐπεκράτει μᾶλιστα εἰς κάποιον μερικὸν τόπον, ἐκ τοῦ ὅποίου ἔπερνε τ' ὄνομά της. Ο Σωκράτης δὲν ἐθεμελίωσε καμμιὰν αἵρεσιν, οὔτε ἄφησε πίσω του κανὲν γραμμένον σύστημα τῶν δοξασιῶν του, ἀλλ' ἐκαλητέρευσε πολὺ τὸ πνεῦμα τῆς φιλοσοφικῆς συζήτησεως, κι' ἔξεπάγρευσε πολὺ τὸν δρόμον τῆς ἀληθείας ἀπὸ τ' ἀγκάθια καὶ τὰ λογκώματα, ἀπ' τὰ περιπλεγμένα συζήματα τῶν προτιτερινῶν του φιλοσόφων, κι' ἀπ' τὰ διλήμματα τῶν σοφισῶν. Τόσον μεγάλη ἦτον ἡ ἐπίρροια τοῦ χαρακτῆρος καὶ τῆς ἀξιότητός του, ὅτε, ἀπ' τὰς αἵρεσεις ὅποῦ ἐξεφύτωσαν εἰς τοὺς μετέπειτα καιροὺς, ὅλιγοι εὑρίσκουτο ὅποῦ δὲν ἔδειχγαν χαρὰν νὰ καυχῶνται, ὅτι εἶχαν τὰς ἀρχάς των ἀπ' ἐκεῖνον. Οἱ ἀρχηγοὶ τῶν Σωκρατικῶν αἵρεσεων ἦταν παρομοίως ἀκόλουθοι τοῦ Πλάτωνος. Μεταξὺ αὐτῶν ἦτον ὁ Αριστελῆς, ὁ ὄποιος, καὶ ἐσπεύδασε, καὶ ἐδίδαξεν εἰς τὰς Αθήνας, μολονότει ἦτον γεννημένος εἰς τὰ Στάγειρα. Σχεδὸν ὅλοι οἱ ἀρχηγοὶ τῆς Ακαδημίας, καὶ τῶν κλαδῶν της ἦταν ἡ Αθηναῖοι, ἡ ζένοι κατοικοῦντες τὰς Αθήνας.

Τὸ καθαυτὸν ὑποκείμενον, ὃποῦ ἐνησχόλει τοὺς Σωκρα-

τικοὺς, ἡτον ἡ ἔξετασις περὶ τῆς φύσεως τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ κακοῦ, τῆς εὐδαιμονίας, καὶ τῆς ἀθλιότητος. Αἱ διάφοραι γνῶμαι, ὅποι τούτου εἶχαν, πρέπει ἐδῶ νὰ ἀναφερθοῦν, ἐπειδὴ εἶναι περὶ αἰσιολογωτάτου ὑποκειμένου, καὶ ἐπειδὴ εἰς τοῦτο καθαυτὸν κατεγίνοντο. Ήμεῖς δὲν ἔξετάζομεν τὴν Φυσικὴν, ἢ τὴν Λογικὴν ἐπιτιμην τούς. Οσον διὰ τὴν Λογικὴν, ἐκεῖνοι ἤκολουθοσαν τὰς ἀρχὰς τοῦ Αριστοτέλους, περὶ τοῦ ὄποιου ώμιλησαμεν προτήτερα. Οσον διὰ τὴν Φυσικὴν, ἡ πρόοδος των ἐδυσκολεύετο ἀπὸ τὰ ἴδια ἐμπόδια, ὅπου ἐπλάκωνταν τὴν φυσικὴν φιλοσοφίαν ως τὸν καιρὸν τοῦ Βάκωνος καὶ τοῦ Γαλιλαίου, τὰ ὄποια ἦταν, ἡ συνήθεια τοῦ νὰ προσέχουν μόνον τίς τὰς συνεπείας τῶν συλλογισμῶν, καὶ νὰ παραμελοῦν ἐκείνας τῶν παρατηρήσεων καὶ τῶν πειραμάτων, τὰ ὄποια ἐγρειάζοντο νὰ τοὺς θεβαιώνουν, ὅτι αἱ ἀρχαὶ των ἥταν ἀληθιναὶ, καὶ ὅτι δὲν ἀφησαν ἔξω καμμίαν οὐσιώδη τοῦ πράγματος ποιότητα.

Οἱ Περιπατητικοὶ, καὶ ἐκεῖνοι τῆς παλαιᾶς Ακαδημίας ἔδοξαν, ὅτι τὸ μέγιστον ἀγαθὸν, ὅποι ἀνθρωπος ἡμποροῦσε νὰ χαίρεται, ἡτον, τὸ νὰ ζῇ ὅλοκλήρως κατὰ τὴν σύγκρασιν τῆς φύσεώς του, καὶ νὰ ἔχῃ ὅλα τὰ πράγματα, ὅποι εἰς τοῦτο ὁδηγοῦσι. Τὰ μερικώτερα καλὰ τὰ ἔχοντας εἰς τρία εἴδη, δηλ. καλὰ τῆς ψυχῆς, τοῦ σώματος, τῆς κατασάσεως. Η ἐντέλεια τῆς ψυχῆς ἡτον ἡ σοφία καὶ ἡ ἀρετή. Η τοῦ σώματος ἡτον, ἡ ὑγεία, ἡ δύναμις, καὶ ἡ ωραιότης, ἡ ἔλλεψις πόνου, ὁξύτης τῶν αἰσθήσεων, καὶ τὰ παρόμοια. Η τῆς κατασάσεως ἡτον, ἡ ἔξουσία, τὰ πλούτη, ἡ ὑπόληψις, καὶ προσωπικὴ ἐπίρροια, τέτοιου βαθμοῦ, ὡστε νὰ δίδῃ περίσσειν καὶ μέτα διὰ ἐντίμους πράξεις. Άλλ' ἐπειδὴ ἡ ψυχὴ εἶναι πολὺ ἀνώτερη κατὰ τὴν ἀξίαν ἀπὸ τὰ ύλικὰ ἐργαλεῖα, μὲ τὰ ὄποια ἐνεργεῖ ἐπειδὴ τὸ σῶμα ἐφθιάσθη ἀπὸ τὴν φύσιν διὰ τὴν ψυχὴν, καὶ ὅχι ἡ ψυχὴ διὰ τὸ σῶμα, οὕτω κάθε τεχνοτερικὸν προτέρημα, φυσικὸν, ἡ τού, ἔλεγαν, τὸ

οὐδὲν, συγχριόμενον μὲ τὴν λαμπρὸν ἀξίαν τῆς ἡθικῆς κακλο-
ρύνης. Αὐτὸν μόνον θὰ ἐβεβαίωντε τὴν εὐδαιμονίαν τοῦ ἀνθρώ-
που, χωρὶς ἄλλην κοσμικὴν εὐτυχίαν, η̄ σωματικὰ προτερήμα-
τα. Μολοντοῦτο, ὅν κι' ἔκεινα τοῦ ἔχαριζοντο, η̄ εὐδαιμονία
του θὰ ἦτον ἐντελέσερη. Αν ἐλειπεν ὅμως η̄ ἀρετὴ, μήτε μύ-
ναμις, μήτε ὠραιότης, μήτ' ἔζουσία, μήτε ἐπιτυγία η̄ μπο-
ροῦσαν νὰ σώσουν τὸν ἀνθρωπὸν ἀπὸ τῶν ἄκρων ἀθλιότητας ἐπει-
δὴ, ὅλα αὐτὰ τὰ πράγματα ἦταν καλὰ, καθόσον ἐβοηθοῦ-
σαν εἰς τὰς κακίας πρᾶξεις, ἀλλ' ἦτον χειρότερα κι' ἀπὸ τὸ
οὐδὲν, ὅταν ἐγίνωντο τὰ ἐργαλεῖα τῆς κακίας.

*Οἱ πρῶτοι, ὅποι ἔχωρίσθησαν ἀπὸ τὴν Ακαδημίαν ἦταν ὁ
Πύρρων, καὶ ὁ Αρίστων. Αὐτοὶ ἔλεγαν, ὅτι η̄ ἀρετὴ ἦτον τὸ
μόνον ἀγαθὸν, τὰ ἐλαττώματα τὸ μόνον κακὸν, καὶ ὅτι ὅλα
τὰ ἐπίλοιπα πράγματα, ως η̄ ὑγεία, η̄ η̄ ἀσθένεια, η̄ ἤδονὴ, η̄
ὁ πόνος, ἦταν τόσον ὄλοτελ' ἀδιάφορα, ὥσε ἔνας ἀληθῆς σο-
φὸς δὲν ἔπρεπε οὔτε νὰ διαλέξῃ ἀπ' αὐτά. Αὐτὴ τουλάχι-
τον ἦτον η̄ δόξα τοῦ Πύρρωνος, καὶ ἔκεινη τοῦ Αρίστωνος
ολίγον διέφερνεν ἀπ' αὐτήν. Αὐτὰ τὰ δόγματα ὅμως ἦταν
τέθοντα παραβιασμένα καὶ ἀφύσικα, διότι δὲν ηὔραν πολ-
λοὺς ὄπαδούς.*

Αλλο ἔνα χώρισμα ἔγιν' ἀπὸ τὸν Ζήνωνα, καὶ τοὺς διαδό-
χους του Κλεόνθην καὶ Χρύσιππον, οἱ διότοι ὠνομάσθησαν
Στοῖκοι, ἐπειδὴ ὁ θεμελιωτὴς Ζήνων ἐσυνείθιζε νὰ περνᾷ τὸν
καιρὸν του εἰς τὴν Στοάν. Ο Ζήνων, μὴ σέργων τὴν ἀξιολο-
γότητα, διότι η̄ Ακαδημία ἔδιδεν εἰς τὰ ἔξωτερικὰ πράγματα,
ἐπροσπάθησε νὰ θεμελιώσῃ τὸ σύστημά του εἰς ὑψηλοτέρας ἀρ-
χὰς, χωρὶς νὰ πέσῃ εἰς τὰς ὑπερβολὰς τοῦ Πύρρωνος. Εἰς
τοῦτο ὅμως δὲν ἐπέδωσε καθόλα. Αἱ δόξαι του φάίνεται, εἰς
τὴν γενικότητά των, ὅτι αυμφωνοῦν μ' ἔκεινας τοῦ Πύρρωνος·
ἀλλ' ὅταν θεωρηθοῦν λεπτομερέστερα εἶναι κατὰ τὰς βάσεις
παρόμοιαι, μ' ἔκεινας τῆς Ακαδημίας, ἀλλὰ ἐκφρασμέναι μὲ
σκοτεινότερα συμπεράσματα.

Αύτὸς ἔλεγεν, ὅτι ἡ ἀρετὴ ἦτον τὸ καύνον ἀγαθὸν, καὶ ἡ κακία τὸ μόνον κακὸν, καὶ ὅτι ὁ σοφὸς δὲν πρέπει νὰ κυνηγᾷ, ἢ ν' ἀποφεύγῃ κανὲν ἄλλο πρᾶγμα. Θέναρετος ἦτον αὐτάρκης, καὶ ἀπολύτως μακάριος· καὶ ὅχι ὀλιγώτερον μακάριος, ὅταν ἐξεψύχα σὰ βασινιζήρια καὶ ἀπέθυνησκε, παρὰ ὑπόταν ὑψώνετο σὴν κορυφὴν τῆς κοσμικῆς εὐτυχίας, καὶ ἔβλεπεν ὅλα τὰ ἀντικείμενα τῆς ἀγαθοεργίας του εὐτυχοῦντα τριγύρω του. Όλα τὰ ἔξωτερικὰ πράγματα τοῦ ἦταν ἀδιάφορά· Αύτὰ δὲν ἤμποροῦσαν, οὔτε ν' αὐξῆσουν, οὔτε νὰ ὀλιγοσεύσουν τὴν εὔδαιμονίαν του. Μολυτοῦτο ἀπὸ αὐτὰ τὰ ἀδιάφορα πράγματα, ἄλλα ἐδέχετο, κι' ἄλλα ἀπέρριπτε. Αύτὰ δὲν ἦταν καθαυτὸ καλὸ, ἢ κακό· ἀλλ' ἔπειτε νὰ τὰ προκρίνωμεν, καὶ ὅγι νὰ τὰ ζηλεύωμεν· νὰ τὰ ἀπορρίπτωμεν, ἀλλ' ὅγι νὰ τὰ ἀποφεύγωμεν. Εἶναι ἀπὸ τοῦτο φανερὸν, ὅτι αὐτὰ ἦταν πραγματικῶς τὰ ἴδια μὲ ἐκεῖνα, ὃποῦ ὠνόμαζεν ἡ Ακαδημία μικρότερα καλὸ, ἢ κακὰ πράγματα, νομιζόμενα, ὅτι εἶχαν κάποιαν ίδιαιτέραν ἀξίαν, ἀλλὰ τόσον παραμικρὴν, ὥσε ἡ μεγίστη ποσότης τῆς κοσμικῆς εὐτυχίας δὲν ἤμποροῦσε ν' ἀντιζυγιασθῇ μ' ἓνα μόνον σημεῖον ἡθικῆς ἀξίας, ἢ πνευματικῆς ἐντελείας.

Αἱ ἀρχαὶ τοῦ Ζήνωνος, φαίνεται, καθόσον ἀπέβλεπε τὰς πράξεις, ὅτι εἶχεν ὀλίγην διαφορὰν ἀπὸ ἐκείνας τοῦ Σπευσίππου καὶ Ξενοκράτους· ἀλλ' ὁ διαφορετικὸς τρόπος μὲ τὸν ὄποιον τὰς ἔκφραζεν, ἔκαμνεν ἀποτέλεσμα εἰς τὰ αἰσθήματα τῶν ὀπαδῶν του. Τὸ δόγματος τοὺς ὑπεχρέωνεν, ὅταν ἄλλο μεγαλύτερον χρέος δὲν ἔμβαινε σὴν μέσην, νὰ προσπαθοῦν διὰ τὴν κοσμικὴν τῶν ωφέλειαν, καὶ δι' ἐκείνην τῶν φίλων τους. Αὐτὸ προσέτι τοὺς παρήγγελνεν, ἀφοῦ ἔκαμναν ὅ,τι ἤμποροῦσαν διὰ τὸν ἀνωθεν σκοπὸν, ὀλότελχ ν' ἀδιαφοροῦν ὡς πρὸς τὸ ἀποτέλεσμα· ἔπειτε νὰ προκρίνουν τὴν ἔπιτυχίαν, ἀλλὰ νὰ μὴν τὴν παθοῦν μὲ θερμότητα, καθότι ὁ ἡθικός των χαρακτῆρ δὲν ἐνέχετο εἰς αὐτὸν. Ήταν ἐμπυδισμένα

εις αὐτοὺς, ὁ ἔρως, ἡ εὔσπλαγχνία, ἡ συμπάθεια, ἡ χαρά, καὶ ἡ λύπη, ὡς ἀδυναμίαι ἀνάξιαι τοῦ φιλοσόφου. Ως καὶ ὁ χαλασμὸς τῆς πολιτείας ἦτον πρᾶγμα, ὃποῦ ἔπρεπε νὰ ἐμποδίσουν, ἀν δυνατὸν, ἀλλ' ὅχι καὶ νὰ τὸ λυπηθοῦν. Η ἀνθρώπινος ψυχὴ δὲν ἐμπορεῖ διὰ πάντα νὰ ἐνχρολῆται μὲ ἀφηρημένης θεωρίας· πρέπει νὰ εὕρῃ τὶ ἀντικείμενον, ὃποῦ ν' ἀκουμβίσῃ μὲ εὐχαρίστησιν, ἡ μέσα σὸν ἴδιον ἑαυτόν της, ἢ εἰς ἄλλους· καὶ δὲν γρειάζεται πολλὴ γνώρισις τοῦ ἀνθρώπου νὰ μᾶς κάμη νὰ καταλάβωμεν, ὅτι, ἀν ὁ Στοικισμὸς ἡμ-ποροῦσε νὰ ριζωθῇ καθ' ὅλην του τὴν ἔκτασιν εἰς τὰ σήθη τι-νὸς ἀνθρώπου, τοὺς πόθους, ὃποῦ ἔκειθεν θὰ ἐδείχνοντο, θὰ τοὺς διενέγετο μιὰς ὑπερβολικῆς κι' ἀνυπόφερτη ἔπαρσις.

Αὐτὰ εἶναι φυσικὰ ἀποτελέσματα τοῦ τρόπου κατὰ τὸν ὄποιον εὐχρεεῖοντο οἱ Στοϊκοὶ νὰ ἐκφράζουν τὰς οὐσιώδεις των δοξασίας. Εκεῖνοι ὅμως εἶχαν κι' ἄλλην μίαν ἀλλόκοτον ιδέαν, ὅλότιλα ἀγρηστον, ἀκόμη καὶ ἀν ὑποθέσωμεν ἀλη-θινὰς ὅλας τὰς ἄλλας των δοξασίας. Κατ' αὐτοὺς, ὁ σοφὸς, ὅγε μόνον ἦτον ὅλόκληρα εὐδαιμῶν εἰς τὴν πτωγείαν, σκλα-βιὰν, ἢ σὰ βασανιστήριχ, ἄλλὰ καὶ σοις ἐδείχνοντα ὅπω-σδήποτε ἐλλειπεῖς ἔκείνης τῆς αὐταρκείας, καὶ ἀπαθοῦς ἐντε-λείας, ὅλοι, σοις ἀκόμη ἐφύλατταν τὸ παραμικρὸν ἵχνος ἀπὸ τοὺς ἀνθρωπίνους πόθους, ἥταν εἰς τὰ μάτιατους, ὅλότελα κι' ἔξισου ἄθλιοι. Τινὲς ἥταν πλησιέσερα τῆς ἐντελείας ἀπὸ ἄλλους, καὶ εἶχαν καλητέρας ἐλπίδας νὰ τὴν ἀποκτήσουν· μολοντοῦτο, ὡς που δὲν ἔφθαναν εἰς αὐτὴν, ἥταν ἐπίσης ἄ-θλιοι. Αν ὁ κανὼν τῆς ἀπολύτου σοφίας παρεβαίνετο, τότε δὲν ἐκαμναν διαφορὰν μεταξὺ ἐγκλήματος, ἢ ἄθλιότητος· καὶ μιὰν ἐλπίδα, ἐ·α φόβον, ἐναὶ αἴσθημα φιλανθρωπίας ἢ λύπης, τὸ ἔβαζαν εἰς τὸν ἴδιον βαθμὸν μὲ τὴν πατροκτο-νίαν, ἢ μὲ τὸν ἀφανισμὸν τοῦ Κράτους.

Οἱ Στοϊκοὶ διέφερναν ἀπὸ τοὺς Ακαδημαϊκοὺς φιλοσό-φους κατὰ τὸ ὑφος τῆς ὁμιλίας των. Οἱ δεύτεροι ἐκαλιερ-

γοῦσαν τὴν γάριν τῆς εὐγλωττίας, καὶ τοῦ ἀκριβοῦς συλλογισμοῦ. Ενόμιζαν, ὅτι ἐπαινοῦντες τὴν λαμπρότητα τῆς ἀρετῆς, ἡτον ἀνάγκη νὰ τὴν ἐντυπώσουν εἰς τὴν φαντασίαν καὶ εἰς τὰ αἰσθήματα, καὶ νὰ μὴν ἀρχοῦνται μόνον βιάζοντες τὸν νοῦν νὰ συγκατανεύσῃ εἰς αὐτὴν, ως εἰς ἀφρομένην πρότασιν. Οἱ Στοῖχοι ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος δὲν κατεδέχοντο νὰ λαλήσουν εἰς ἄλλο παρὰ εἰς τὸν καθαρὸν καὶ γυμνὸν νοῦν, τὸν ὅποῖον ἐγύμναζαν μὲ σκληρὰ καὶ ἔηρα, πλὴν ἀγχιγούσατα ἐπιχειρήματα, εὐγαλιμένα ἀπὸ ἀκεφάλους ὄρισμούς. Απὸ τοῦτο γίνεται φανερὸν, ὅτι ἔκεινοι δὲν ἔκαταλαβαν τὴν φύσιν τῆς ἡθικῆς ἐπιστήμης, καὶ ἡκολούθησαν μέθοδον, ὅχι ἀρκετὴν νὰ τοὺς ὀδηγήσῃ εἰς τὴν ἀπόδειξιν, ἢ εἰς τὴν πρακτικὴν ἐπίρροιαν τῶν συμπερασμάτων, ὃποιού ἐγύρευαν νὰ θεμελιώσουν. Αἱ ἡθικαὶ συζητήσεις δὲν ὅμοιάζουν μὲ ἔκεινας τῆς Γεωμετρίας, ὅ,που ὁ ζητῶν δὲν φροντίζει δι' ἄλλο παρὰ διὰ τὰ ἀποτελέσματα τῶν ὄρισμάν του· ἀλλὰ μᾶλιστα μὲ ἔκεινας τῆς φυσικῆς ἐπιστήμης, ὅ,που οἱ εὐφυέστεροι λόγοι δὲν ἀξίζουν τὸ οὐδέν, πρὸν θεβαιωθεῦν τὰ πρᾶγματα εἰς τὰ ὅποια ἐπισηρίζονται. Λί πρῶται ἀρχαὶ, εἰς τὰς ὅποιας πρέπει νὰ θεμελιώνωνται αἱ θεωρίαι, ὃποιού ὑποσηρίζουν τὴν καθαυτὸν ἀξίαν τῆς ἀρετῆς, χωρὶς νὰ ἔξετασθοῦν τὰ ἀποτελέσματα, εἶναι κάποια ἐτωτερικὰ αἰσθήματα, καὶ καταπείσεις τῆς ψυχῆς, ὃποιού, νομίζονται ἔμφυται τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως. Αν κανεὶς τύχη νὰ μὴν συναισθάνεται, αὐτὸς δὲν ἥμπορει νὰ κινηθῇ ἀπὸ κανὲν ἐπιχείρημα, ὃποιού ἀπλῶς τὰ ὑποθέτει ὅτι ὑπάρχουν· καὶ τὸ πρῶτον πρᾶγμα ὃποιοῦ ἀναγκαίως πρέπει νὰ γίνη διὰ νὰ καταπεισθῇ, εἶναι τὸ ν' ἀνοιγθῆ τὸ ψυχικόν του μάτι διὰ νὰ γνωρίσῃ, ἐξυπνῶντας τὴν φαντασίαν του καὶ τὰ εὐγενέσερά του πάθη. Οἱ Στοῖχοι ἔπρατταν μὲ τρόπου, ως νὰ ἡτον ἀρκετὸν τὸ ν' ἀποδείξουν, ὅτι τὰ συμπεράσματά των ἐγγνῶντο ἀπὸ τοὺς ὄρισμοὺς ὃποιού ἔκεινοι ἔδιδαν, χωρὶς γὰρ κάποιαν

μούν τοὺς ἀκροατάς τοιν νὰ αἰσθανθοῦν, ὅτι ὑπῆργε κάποια πραγματικότης, τῆς ὁποίας οἱ ὄρισμοὶ ὑποῦ αὐτοὶ ἔδιδαν, ἡταν· ἡ ἀκριβής εἰκόν· μὴ τογαζόμενοι, ὅτι ὅσον σωζοὶ ἡ λογικοὶ κι' ἀν ἡταν οἱ συλλογισμοὶ των, ἀν αἱ ἀρχαὶ εἰς τὰς ὁποίας ἐθεμελιώνοντα ἡταν ἀσήμανται καὶ γειμαιρικαι, τὰ συμπεράσματα δὲν θὰ εὑγχιναν καθόλου καλήτερα.

Σύγχρονος μὲ τὸν Ζήνωνα, ἀλλὰ νεώτερος τὴν τῆκτίαν, ἐςάθη ὁ Αρκεσίλαος, ὁ θεμελιωτὴς τῆς νέας Ακαδημίας. Εκεῖνος ἐπηγγέλλετο, ὅτι ἔδιδασκε τὰς ἀρχὰς τοῦ Σωκράτεως ὁ ὅποιος ἐσυνείθιζε νὰ λέγῃ, ὅτι δὲν ἥξει ρεν οὐδέν. Υποκείμενον τῶν συζητήσεων του εἶχε πάντοτε τὴν ἀπατηλότητα τῶν αἰσθήσεων, τὰ λάθη τῆς φαντασίας καὶ τῶν προλήψεων, τὸ ἀτελείωτον πλῆθος τῶν ἀνθρωπίνων ἴδειν, καὶ τὴν ἀναμφίβολον πεποίθησιν ἔκεινων, ὃποῦ ἐφιλονεικοῦσαν μὲν ἐναντίας γνώμας. Ελεγεν, ὅτι δὲν εὔρισκετο σημάδι μὲ τὸ ὅποιον ὁ ἀνθρωπὸς ἡμπορεῦσε νὰ διακρίνῃ τὸ σωτῆν, ἡ τὸ σφαλτὸν οὔτε καμμίχ βεβαιότης τόσον δυνατὴ καὶ καθαρὴ, ἀπὸ τὴν ὁποίαν δὲν ἐπροξενοῦντο ἐντυπώσεις ἐπίσης δυναταὶ εἰς περισάσεις, εἰς τὰς ὁποίας ἡταν ὀλοφάνερα ψευδεῖς. Μεταξὺ τῶν νεωτερισμῶν, ὃποῦ ἐμβασεν ὁ Ζήνων, ἡταν καὶ ἡ δόξα, ὅτι ἔνας σοφὸς δὲν ἔπρεπε νὰ σχηματίσῃ ἀπλῶν ἴδεαν, ἡ ὀλότελα νὰ συγκατανεύσῃ εἰς ὅ, τι δὲν ἥξει ρει μὲ βεβαιότητα. Λύτὸ τὸ δόγμα προκήετο ἀπὸ τὴν ἐπιθυμίαν ὃποῦ εἶχε νὰ γλυτώσῃ τὸν σοφὸν του ἀπὸ κάθε σκιὰν ἀπάτης. Άλλα καὶ μὲν αὐτὸ τὸ τέλος, ἔκεινο τὸ δόγμα ἡταν ἀνωφελές. Απλῶν γνώμην πρέπει νὰ ἔχῃ, ως κι' ὁ ἐντελῆς σοφὸς, ὅταν ἔξεται πράγματα ὅχι ἐντελῶς γνωρισμένα. Αὐτὴ εἶγαι πατρικὸ μία κρίσις πιθανότητος· κι' ἀν ἡ πιθανότης εἴναι δρῦα λογαριασμένη, ἡ γνώμη δὲν ἡμπορεῖ νὰ νομισθῇ ως σφαλμα, ὅ, τι κι' ἀν θὰ τύχῃ τὸ ἀποτέλεσμα. Ο Αρκεσίλαος ὅμως ἐνηγκαλίσθη τὴν εἰρημένην πρότασιν καθ' ὅλην τῆς τὴν ἔκ-

τασιν, και τὴν ἐγύρισεν εἰς ἄλλην γρῆσιν, ἀφότι ἀπέβλεπεν ὁ Στοϊκὸς Ζήνων· ἐπειδὴ, ἀφοῦ ηὔρε, καθὼς ἐλόγιαζεν, ὅτι ὁ ἄνθρωπος δὲν ἥμποροῦσε νὰ ἔχῃ βέβαιας γνώσεις, ἐλεγεν, ὅτι ἡ ἐντέλεια τῆς σοφίας ἦτον τὸ νὰ μὴν ἐγκολπωθῇ τὶς καμιάν γνώμην, και τὸ νὰ κρατῇ τὴν ψυχήν του τρόπον τιγὰ χρεμακένην εἰς κάθε λογῆς πρότασιν.

Η αὐτηρότης τοῦ σκεπτισμοῦ τοῦ Αρκεσιλάου ἐμαλακώθη τρόπον τινὰ ἀπὸ τὸν Καρνεάδην, τὸν δεύτερον σῆλον τῆς νέας Ακαδημίας, και τὸν ὅποιον πολλοὶ ἐσογάζοντο ἀνώτερον τοῦ θεμελιωτοῦτης. Εκεῖνος ἐσυγχωροῦσε τὸν σοφὸν του νὰ σχηματίζῃ γνώμην, και νὰ δέχεται μετὰ τὴν πρέπουσαν ἔξετασιν, ιδέας τινὰς, ὡς πιθανὰς, ἀλλ' ὅχι ὡς βεβαίας. Αὐτὸ, ἐλεγεν, ἦτον ἀρχετὸν διὰ τὴν ὁδηγίαν τῆς ζωῆς ἀλλὰ περισσότερον ἀπ' αὐτὸ δὲν ἔταιριαζεν εἰς τὴν σφαλερότητα τοῦ ἀνθρώπου. Πολλὰ πράγματα λοιπὸν ἐσυγχωροῦσε νὰ δεγχώμενα ἀπὸ τὴν πίσιν τῶν αἰσθήσεων, ἐνθυμούιενοι ὅμως, ὅτι κανὲν πρᾶγμα δὲν δυνάμεθα τόσον ἀκριβὰ νὰ παρατηρήσωμεν, ὡςε νὰ μὴν συμβαίνῃ νὰ ὑπάρχῃ ἄλλο ἔνα ψευδοκάμωτον, τόσον ἀπαράλλακτον, ὡςε νὰ μὴν ξεχωρίζεται ἀπ' ἐκεῖνο. Ο σοφὸς, ἔπρεπε ν' ἀκολουθῇ κάτις πιθανότητα, ἀν καμιὰ ἐναντία πιθανότης δὲν τὸν ἔκαμνε « νὰ δυσπιεῖ ». « Ο σοφὸς » ἐλεγεν ἐκεῖνος « δὲν εἶναι κομμένος ἀπὸ πέτραν, ἢ πελεκητὸς ἀπὸ ξύλου » ἔχει σῶμα, « ἔχει ψυχήν » ὑπακούει τὸ λογικὸν, ὑπακούει τὰς αἰσθήσεις εἰς τρόπον ὅτι, πολλὰ πράγματα τοῦ φαίνονται « ἀληθινὰ » αὐτὰ ὅμως δὲν δείχνουν, ὅτι ἔχουν ἐκεῖνο τὸ διακριτικὸν σημάδι τῆς ἀσφαλτῆς ἀντιληψεως, ὡςε νὰ τὸν καταπείσουν δλόκληρα. » (Κικέρ. συζητήσ: Ακαδημ: δ'. 31).

Οἱ Φιλόσυφοι τῆς νέας Ακαδημίας ἐσυνείθιζαν νὰ ὅμιλοιν εἰς διαφένδευσιν κάθε ὑποκειμένου ἀδιαφόρως, μὲ τὸν σκοπὸν, καθὼς ἐλέγχη, νὰ ξεσκεπάσουν ἀπὸ ποιον μέρος εύρισκεται ἡ μεγαλητέρα πιθανότης. Εἶναι βέβαια χρέος ἐκείνου,

όπου γυρεύει τὴν ἀληθείαν, νὰ ἔξεται οἱ λαοὶ τὰς ἐγκατότητας, νὰ ἐκθέτῃ τὰ ἐπιχειρήματα ὃπου εὐγαίνουν ἐνσυντίον τῆς ἴδιας του γνώμης, ὅσον κι' ἂν αὐτὴ τοῦ φαίνεται δυνατή, καὶ ν' ἀποδίδῃ εἰς ἐκεῖνα, ὃπου αὐτὸς προβάλλει, οὐχὶ μεγαλητέρην δύναμιν, ἀφότι ὁ ἴδιος ἀληθινὰ συγάζεται, ὅτι ἔχουν. Αλλὰ δὲν ἦτον τούτη η ἀφιλοπρασωπία, ὃπου ἐφύλατταν οἱ ὄπαδοὶ τοῦ Λεχεσιλάου. Εκεῖνοι ἔδιαφένδευαν καὶ τὸ ἔνα καὶ τὸ ἄλλο μέρος, καὶ κάμνοντες οὗτως, δὲν πρέπει νὰ ὑποθέσωμεν, ὅτι ἔλαμπαν περισσότερον ἀπὸ ἄλλους διὰ μεγαλητέρων εἰλικρίνειαν, η̄ ὅτι πρυσεκτικὰ ἀπέψευγαν τὴν ὑπερβολὴν. Εἰς τὰς φιλοσοφικὰς συζητήσεις, ἀκόμη καὶ τὸ πνεῦμα τοῦ φατριαρχοῦ εἶναι καλύτερον παρὰ ἐκεῖνο τοῦ κατ' ἐπάγγελμα δικανικοῦ, η̄ τοῦ πεισματώδους σκεπτικοῦ. Λέγουν περὶ τοῦ Καρνεάδη, ὅτι οἱ σενώτεροί του φίλοι δὲν ἔγνωριζαν τὰς καθαυτὸς ἴδεας του. Αὐτὸς δύσκολα θὰ συγέναινεν, ἀν ἐκεῖνος ἦτον θερμὸς ἐραστὴς τῆς ἀληθείας. Ισως τοῦτο προήρχετο ἀπὸ τὸν φόβον μήπως η̄ αὐθεντία τῆς γνώμης του ἐμποδίσῃ τοὺς ὄπαδούς του τοῦ νὰ κάμουν ἐλεύθεροι τὰς ἐρεύνας των· ἀλλ' εἶναι πιθανότερον, ὅτι προήρχετο ἀπὸ τὸν πόθον τοῦ νὰ ἐπιδείχνη τὴν ὀξύτητα τοῦ νοός του, γωρὶς νὰ τὸν μέλλῃ διὰ τὴν ἀληθείαν, η̄ τὸ ψεῦδος· η̄ ίσως διατὶ ἐνοσιμεύετο ν' αὐξαίνῃ τὴν ἀβεβαιότητα, καὶ νὰ πληριύνῃ τὰς περισάσεις τοῦ νὰ θριαμβεύῃ ἐπάνω τῆς εὐπιεσίας τῶν ἀνθρώπων. Αὐτὸς τὸ ὕσερον εἶναι, τὸ πλέον θανατηφόρον σφάλμα ἐνὸς θεωρητικοῦ νοός. Ενας ὃποι κάμνει τὸν σκεπτικὸν ἀπὸ μετριοφροσύνην καὶ προσογὴν, τοῦ πράπει νὰ φωτισθῇ· ἀλλ' ἐκεῖνος ὃποι τὸν κάμνει ἀπὸ ἔπαρσιν, καὶ αὐτοθέλητον πρόκρισιν, οὔτε τοῦ πρέπει νὰ φωτισθῇ, οὔτε εἶναι ὀρκετὸς νὰ δεχθῇ τὸν φωτισμόν.

Οἱ Κυρηναῖκοὶ καὶ Σπικούρειοι φιλόσοφοι ἦταν καὶ αὐτοὶ ἐναντίοι τῶν Στοϊκῶν, ὡς πρὸς τὸν τρόπον, ὃποι ἐκεῖνοι

εθεωροῦσκυ την ἀρειὴν, καὶ τὰ ἔξωτερικὰ ἡ κοσμικὴ πράγματα. Οἱ Κυρηναῖκοὶ ὠνομάσθησκυ οὕτως ἀπὸ τὸν Κυρηναῖον Αρίσιππον, μαθητὴν τοῦ Σωκράτεω. Αἱ πλέον ἀξιοσημείωτοι γνῶμαι των ἥταν αὐταὶ, ὅτι δῆλος ἡ ἡδονὴ ἡτον τὸ μόνον καλὸν, καὶ ὁ πόνος τὸ μόνον κακόν· καὶ ὅτι, τὰ μεναχὲ πράγματα περὶ τῶν ὅποιων ὁ αὐτούρωπος ἡμποροῦσε νὰ εἰν' ἀπολύτως βέβαιος ἦταν, τὰ ἴδια ἐσωτερικά του αἰσθήματα. Δέν ἡξεύρομεν ἀκριβὰ, πῶς ἐδιαφένδευαν, καὶ πῶς ἐφήρμοζεν αὐτὴν τὴν ὕγερην πρύτανι. Μολοντοῦτο καθόσον ἡμποροῦμεν νὰ συμπεράνωμεν, φαίνεται, ὅτι ἐσημαίναν πολὺ καθαρώτερας ἀντιλήψεις, ἀφάτα ἐσυνειδῆσαν τὸ ἔκείνους τοὺς καιροὺς, ὡς πρὸς τὴν φύσιν τῶν αἰσθήσεων, καὶ τῆς αὐτῶν μαρτυρίας περὶ τῶν ἔξωτερηκῶν ἀντικειμένων. Περὶ τῆς γενικῆς ἀσαφείας καὶ συγχύσεως τῶν ἴδεων, ὅποῦ περὶ τούτου ἐπεκρατοῦσεν, ἔνος μόνον παράδειγμα ἀρκεῖ. Ο Δημόκριτος ἀπέδειξε μὲριθηματικὸν συλλογισμὸν, ὅτι ὁ Ήλιος ἡτον πολλαῖς φοραῖς μεγαλύτερος ἀπὸ τὴν γῆν. Αὐτὸ μὲρισμὸν τὰ σωστὰ τὸ μεταγειρίσθησαν ως ἐπιχείρημα ν' ἀποδείξουν, ὅτι δὲν πρέπει νὰ δίδεται πίστις εἰς τὰς αἰσθήσεις ἐπειδὴ, ἐλεγαν οἱ ἐναντίοι, ὁ Ήλιος μᾶς φαίνεται ὅτι δὲν ἔχει διάμετρον μεγαλύτερον ἐνὸς ποδὸς· ως τάχα νὰ ἡμποροῦσε τὸ μάτι νὰ κρίνῃ ὄρθα, η σραβὰ, περὶ τῆς καθαυτὸ μεγαλότητος. Ο Ιπίκουρος δὲν ἤξευρε πῶς ἄλλως νὰ διαφεύσῃ τὰς αἰσθήσεις, παρὰ βεβαιώνωντας, ὅτι ὁ Ήλιος δὲν ἡτον μεγαλύτερος ἀφ' ὅτι ἐφαίνετο. Ο Αρίσιππος ἡμποροῦσεν ἵσως ν' ἀποκριθῇ, ὅτι τὸ μάτι ἐσχημάτιζεν ἀληθινὴν εἰκόνα, καὶ ἀπὸ τὴν φανομένην μεγαλότητα αὐτοῦ, τὸ μέγεθος τοῦ ἀντεκειμένου ἡμποροῦσε νὰ εὑρεθῇ, ἀντὶ ἡτον γνωστὸν τὸ διάσημα του. Οἱ ἐναντίοι ἡμέλησαν νὰ περάτηρησουν τὸ διάσημα, ἐσύγχισαν τὸ μέγεθος τοῦ ἀντικειμένου μὲ ἐκεῖνο τῆς εἰκόνος, καὶ ἐμέτρησαν τὴν εἰκόναν

μὲ τρόπον ἀνάρμοσον. Τὸ σφάλμα δὲν ἦτον γὰρ μάτι, ἀλλ' εἰς τὸν σφαλερὸν τρόπον τῆς ἐξετάσεως τῶν, τὸν δποῖον ἡμπυροῦσαν νὰ γνωρίσουν ἀπὸ κάθε μακρυνὸν δένδρον, ἢ ἄλλο ἀντικείμενον δποῦ εἰς τὸν δρίζοντα ἐμβαίνεν ἐμπρὸς, καὶ ἐσκέπαζε μόνον ἔνα μέρος τοῦ ἥλιακοῦ δίσκου.

Ο Λρίσιππος δὲν ἦταν ὁ πρῶτος δποῦ ἐδίδαξεν, ὅτι τὸ μόνον ἀγαθὸν ἦταν ἡ ἡδονὴ, καὶ τὸ μόνον κακὸν, δ πόνος. Αὐτὴν τὴν δόξαν τὴν ἐβαζοῦσαν καὶ οἱ περισσότεροι σοφιστοί, προτιτέροι καὶ σύγχρονοι τοῦ Σωκράτους, καὶ αὐτὴ τοὺς ἔκινησε, καθὼς εἴπαμεν (φυλ. 277 Τόμ. Α').) νὰ ἀναπιδυγμένους ὅλα τὰ ἡθικὰ χρέη. Δὲν εἶγαι εὔλογον νὰ πιτεύσωμεν, ὅτι οἱ Κυρηναϊκοὶ ἐτόλμησαν εἰς τόσον ἀσωτὸν αὐθαδειαν· ἀλλὰ ἡ ἡθικὴ τῶν ἦτον κάπως παραλυμένη ἔξαιτίας τῶν θεμελίων ἐπὶ τῶν δποίων ἔσεχε. Αὐτὸ ἐφαρμόζεται εἰς μέρος καὶ εἰς τοὺς Επικουρείους, τῶν δποίων αἱ θεμελιώδεις ἀρχαὶ ἦταν κατὰ τὰς λέξεις αἱ ἴδιαι, μολονότι τὰς ἐξήγοῦσαν ψὲ τρόπον, ως εὐτὰς κάμουν ἀθωτέρας, ἀγκαλὰ δὲν ἦταν οὔτε γαθεραὶ οὔτε εὐκαταληπτοι.

Κάθε ζῶον, ἐλεγεν ὁ Επίκουρος, εὐθὺς ἀφοῦ γεννηθῆ, ζητεῖ τὴν ἡδονὴν, καὶ φεύγει τὸν πόνον. Δὲν χρειάζοντα ἐπιχειρήματα ν' ἀποδειχθῆ ἡ ἀρχὴ, ὅτι ἡ μὲν εἰναι ἐπιθυμητὴ, ὁ δὲ ἀποφευκτὸς, ἀφοῦ αὐτὴ ἡ ἴδια φύσις μᾶς τὸ μαρτυρεῖ. Ο μωρὸς μόνον βλέπει εἰς τὰ ἄμεσα ἀποτελέσματα τῶν πράξεων του, ὁ δὲ σοφὸς εἰς τὰς πλέον μακρυνάς των συνεπείας. Οταν αὐτὰ παρατηρηθοῦν εύρισκομεν τότε, ὅτι ὁ δρόμος τῆς ἀρετῆς εἶναι ὁ πλέον ἡδονικός. Υπερβολικὸν χαροκόπι τῶν σαρκικῶν ἡδονῶν εἶναι ἀποφευκτὸν, ως βλαβερὸν τῆς ὑγείας, καὶ τῆς ψυχικῆς γαλήνης· καὶ πρέπει νὰ ὑποφέρωμεν τοὺς κόπους, καὶ ν' ἀντικρύζωμεν τοὺς κινδύνους, ὃν τ' ἀντικείμενα ἀξίζουν τὸν κόπον καὶ τὸν κίνδυνον. Ο που κι' ἂν εἴμεθα, πρέπει νὰ ὑποτασσώμεθα σοὺς νόμους τοῦ Κράτους,

ἀλλέως ἡ παράθασις ἔγει τὸν κίνδυνόν της, καὶ δύσκολα
ήμπορεῖ νὰ κρυφθῇ ἀκόρη κι' εἰς τὰς περισάσεις, διὰ τὰς
ὅποιας ὁ νόμος δὲν προβλέπει, πρέπει νὰ φερώμεθα μ' ὄρ-
θότητα καὶ καλοσύνην, ἐπειδὴ αἱ καλαιὶ πράξεις φέρνουν
φίλους, καὶ αἱ κακαιὶ ἔχθρους, καὶ αἱ ωφέλειαι ὅποιη προ-
έρχονται ἀπὸ τὴν ἐμπισσώνην καὶ τὸ σέβας τοῦ κοινοῦ,
εἶναι πολὺ μεγαλύτεραι ἀπὸ ὅσας ἐλπιζονται ἀπὸ ὅποι-
ανδήποτε πράξιν ἀπάτης, ἡ καταδυνασείας.

Ο σοφὸς, οὐλγῶντας τὸ φέρσιμόν του ἀπὸ τὰς κοινὰς
δοκιμὰς τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς εύρισκει ἀναμφίβολα τὴν
φιλαυτίαν του σύμφωνον πάντα μὲ τὴν καθαρὰν ἡθικήν.
Εως ἔδωκει Επικούρειος ἡταν σύμφωνοι καὶ φρόνιμοι.
Αλλ' ὅταν τοὺς ἐπρόβαλαν σκληρότερα παραδείγματα ἀρετῆς,
τὰ δποῖα μολοντοῦτο ἐθαύμαζαν κι' ἐπαιγοῦσαν, ἡναγκά-
ζοντο νὰ εύρισκουν παιδαριώδη δικαιολογήματα. Ενας σρα-
τιώτης ἐμβαίνει θεληματικὰ εἰς κινδυνώδη δουλευσιν, η
ὅποια εἶναι ἀναγκαῖα διὰ τὴν σωτηρίαν τῆς πατρίδος του·
ὁ Επίκουρος ἐλεγεν, ὅτι ὁ σρατιώτης πράττει αὕτως, ἐπειδὴ
Ἄξεύρει, ὅτι εἰς τὴν σωτηρίαν τῆς πατρίδος του ἐμβαίνει
καὶ η ἐδική του. Αλλὰ τὶ γίνεται, ἂν η δουλευσις του
εἶναι βέβαιος θάνατος, ἐνῷ εἰς τὸν ἀφανισμὸν τῆς πα-
τρίδος του ἔκεινος ἵσως ημπορέσει νὰ γλυτώσῃ; τὶ πρέπει
νὰ εἰπῶμεν διὰ τὸ κάριμα τοῦ Δεωνίδα εἰς τὰς Θερ-
μοπύλας; ἵσως, ὅτι ὁ θάνατος δὲν εἶναι κακόν. Αλλὰ
εἰςάθησαν ἀνθρωποι οἱ ὅποιοι ἐπρόκριναν νὰ ζεῦν ζωὴν θο-
ρυβημένην, κατατρεγμένην, καὶ ασπρον, παρὰ νὰ ὑπα-
κούσουν ἡ νὰ συγτρέξουν εἰς καταχρήσεις, ἀπὸ τὰς ὅποιας
ημποροῦσαν ἦσυχα νὰ ωφεληθοῦν, καὶ χωρὶς νὰ τοὺς ἐλέγξῃ
κανεῖς. Αλλὰ τοῦτο εἶναι δὲν Επικούρειος ἀρετή. Εχ του
ἐναντίου· τὸ σύσημα τῶν Επικουρείων ἀπεβλεπε νὰ συημ-
τίσῃ τὸν ἀνθρωπὸν εὔκολον καὶ συμπαθητικὸν τοῦ ἐπι-
τοῦτου, ἐλεύθερον ἀπὸ βίαια πάθη, φιλάνθρωπον καὶ δί-